

RANGTASVIRDA NUR VA SOYA SIMFONIYASI

Tashmurotov Maxamadyor Ergashevich

Kamoliddin Behzod nomidagi

Milliy rassomlik va dizayn instituti “Dastgohli rangtasviri” kafedrası professori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15683887>

Annotasiya. Mazkur maqolada rangtasvir san’atida nur va soya vositalarining badiiy hamda dramaturgik ifodaviy kuchi tahlil qilinadi. Nur va soyaning psixologik obraz yaratishdagi o’rni, tenebrizm uslubining qadimiy va zamonaviy san’atdagi talqinlari, shuningdek, yorug’lik kontrasti orqali kompozitsion yechimga erishish yondashuvlari yoritiladi.

Kalit so’zlar: rangtasvir, nur, soya, tenebrizm, dramaturgiya, kontrast, psixologik ifoda, kompozitsiya.

СИМФОНИЯ СВЕТА И ТЕНИ В ЖИВОПИСИ

Аннотация. В данной статье анализируется художественная и драматургическая выразительная сила средств света и тени в изобразительном искусстве. Освещается роль света и тени в создании психологического образа, интерпретации стиля тенебризм в античном и современном искусстве, а также подходы к достижению композиционного решения через контраст света.

Ключевые слова: живопись, свет, тень, тенебризм, драматизм, контраст, психологическое выражение, композиция.

THE SYMPHONY OF LIGHT AND SHADOW IN PAINTING

Abstract. This article analyzes the artistic and dramatic expressive power of the means of light and shadow in the visual arts. The article highlights the role of light and shadow in creating a psychological image, interpreting the style of tenebrism in ancient and modern art, as well as approaches to achieving a compositional solution through the contrast of light.

Keywords: painting, light, shadow, tenebrism, drama, contrast, psychological expression, composition.

Tasviriy san’at bu nafaqat tashqi olamni tasvirlash, balki ichki ruhiy kechinmalarni ko’rinarli obrazlar orqali yetkazish vositasidir. Ayniqsa, **nur va soya** rangtasvirda chuqur dramatik ma’no beruvchi estetik unsurlar sifatida qadrlanadi. Ular yordamida rassom sahnaning dinamikasini, emotsional keskinligini, obrazlar orasidagi munosabatni vizual ravishda ifodalaydi.

Shu jihatdan, “nur va soya simfoniyasi” degan ibora rangtasvirning ichki musiqasini tasvirlash uchun o’rinlidir.

Nur orqali psixologik holatni ifodalash

Nur bu hayot, ma’no va e’tibor manbai. Asarda yoritilgan nuqtalar ko’pincha muhim fikrlar, g’oyaviy markazlar bilan bog’liq bo’ladi. Masalan, inson yuzi yoki qo’li ustidagi yorug’lik qalb holatini ochib beruvchi ruhiy aksdir. Bu jihatdan nur obrazning psixologik yoritilishidir. Rembrandt, Leonardo da Vinci, Karavaggio kabi klassik ustalar aynan nur orqali ruhiy kechinmalarni tasvirlashga erishganlar. Zamonaviy san’atda bu uslub yanada chuqurlashib, psixologik holat bilan ijtimoiy metafora birlashadi. Masalan, bir sahnadagi markaziy qahramon ustiga tushayotgan nur orqali insonning tanho holati, umidga bo’lgan ishonchi yoki ijtimoiy bosimlar ifodalanadi. Naturaga tushayotgan yorug’lik va soyalarni to’g’ri tasvirlash natijasida

o'xshashlikka erishish mumkin. Naturaga qo'yilgan buyumlarga yorug'lik qanchalik tik tushsa ularning tasviri shunchalik yaqqol ko'rinadi. Aksincha, chetdan tushayotgan yorug'lik buyumga umumiy tarzda tushib bajarilayotgan tasvirni xiraroq bo'lishiga olib keladi. Yorug'lik urilib (sinib) bir buyumdan ikkinchisi va uchinchisiga tushishi mumkin. Bu tasvirlanayotgan buyumlardagi yorug' va soyalar majmuasini tashkil yetadi. Ular quyidagilardan iborat:

yorug'lik;
soya;
tushuvchi soya;
yarim soya;
aks yorug'lik;
yaltiroqlik.

Yorug'lik deb — predmet yuzasiga tik tushuvchi quyosh yoki sun'iy yoritgichlarning buyum yuzasida tashkil etgan nurga aytiladi.

Soya — buyumlarning yoritilgan qismining orqasiga (teskarisiga) yorug'lik nurlari tushmagan yeriga aytiladi. Bunday soyalar shaxsiy soya deb ham yuritiladi. Tasvirlar bajarishda tushuvchi soyalar ham kuzatiladi. Ushbu soyalar buyumlarning biri ikkinchisini to'sishi natijasida hosil bo'ladi. Ushbu soyalar buyum tekisligiga (stol, pol, yer va hokazo) hamda bajarilayotgan buyumlarning biridan ikkinchisiga ham tushishi mumkin. Buyumlarga qiyaroq (xiraroq) ravishda tushuvchi yorug'lik nuri ularda yarim soyalarni tashkil etadi. Yarim soyalar asosan yorug'lik va shaxsiy soyalar oralig'ida joylashadi. Shuning uchun buyumlardagi har qanday soyalar ham bir xil tusda bo'lavermaydi. Faqatgina yorug', soya va yarim soyalar vositasidagina buyumlarning hajmlarini to'g'ri bajarish mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, tuslar vositasida narsalarning hajmdorligini bo'rttirib ishlash jarayonida rangning va tusning birgalikdagi ko'rinishi, shakllarining yorug'lik va soyalarning yakdilligi qo'yilmaning yaxlit ko'rinishini ta'minlaydigan eng muhim jihati ekanligini esdan chiqarmaslik kerak. Yorug'lik, soya, yarim soya, refleks hamda ranglar gradatsiyasi qo'yilmani bitgan holatini beradi.

Tenebrizm — qorong'ulikdagi dramatism

Tenebrizm barokko davriga xos uslub bo'lib, unda nur va qorong'ilik o'rtasidagi kuchli kontrast orqali dramatik kuch yaratiladi. Karavaggio ijodida bu uslub nihoyatda kuchli namoyon bo'lgan. Qorong'u fon, ichki faqat bitta nur manbai bilan yoritilgan obraz bu diniy, ijtimoiy yoki shaxsiy muammolarning chuqur ramziy tasviridir. Bugungi kunda tenebrizm nafaqat realizmda, balki konseptual san'atda ham o'z ifodasini topmoqda. Rassom qorong'ilikni shunchaki soyaviy muhit emas, balki filosofik tushuncha bo'shliq, befarqlik, zulmat, e'tiborsizlik belgisi sifatida qo'llaydi.

Kontrast yorug'lik va kompozitsion kuch

Kompozitsiyada yorug'lik kontrasti bu tomoshabinning nigohini boshqarish, muhim nuqtalarni ajratib ko'rsatishning asosiy usulidir. Yorug' joylar harakat, hayot, e'tibor timsoli bo'lsa, soya sir, xavotir, noma'lumlikni ifodalaydi. Aynan kontrast tufayli asar ichida dramatik ritm, vizual kuch va emotsional kuchlanish hosil bo'ladi. Bu yondashuv teatr sahnasini eslatadi:

sahnada faqat bir belgi yoritilgan bo'lsa, barcha e'tibor unga qaratiladi. Rassomlar aynan shunday vizual muvozanat orqali sahnani psixologik kuch bilan to'ldiradilar.

Nur va soya tasviriy san'atda nafaqat shakl va fazoni yaratadi, balki obrazning ruhiyatini, voqealikning dramatik mohiyatini ifodalovchi badiiy vositadir. Rassomlar ularni "yorug'lik tili" sifatida ishlatib, tomoshabinni asarning ichki hayotiga jalb etadi. Zamonaviy san'atda nur va soyaning ramziy va dramaturgik ifodasi kengayib, rassomga inson ruhiy olamini, zamonaviy muammolarni va abadiy haqiqatlarni tasvirlash imkonini beradi. Shu sababli, nur va soya orqali yaratilgan "simfoniya" — bu tomoshabinni fikrlashga, his qilishga va hayratlanishga chorlaydigan kuchli estetik hodisadir.

REFERENCES

1. Alpatov M.V. "Zapadnoye iskusstvo: Estetika i forma", Moskva, 1983.
2. Karavaggio: Art and Faith. The National Gallery, London, 2020.
3. Yuldoshev Sh. "Rangtasvir asoslari", Toshkent: O'qituvchi, 2015.
4. Zarifova Dilfuza Omon qizi. (2023). RANGLARNING FAZOVIY BIRIKMALARI VA XUSUSIYATLARI. Educational research in universal sciences, 2(5), 159–162.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.8033991>
5. Zarifova, D. (2023). TEACHING TECHNOLOGY OF THE TOPIC OF PORTRAIT OF THE HUMAN HEAD IN PAINTING. Modern Science and Research, 2(10), 391-393.
6. Zarifova, D. (2025). IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNING BADIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA ART-TERAPIYANING O'RN VA AHAMIYATI. Modern Science and Research, 4(3), 271-274.